

ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Макроекономіка. Підручник.

Володимир Липов

Тема 33. МОДЕЛЮВАННЯ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ Й МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

33.1. Інтенсифікація міжнародного співробітництва та ускладнення моделювання відкритої економіки

33.2. Макроекономічна політика в моделях відкритої економіки

33.3. Інструменти макроекономічної політики в умовах відкритості

Література

1. *Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л.* Макроекономіка. – К.: Знання, 2007. – 703 с.
2. *Білорус О.* Закономірності й тенденції відтворювальної еволюції та структурної трансформації глобального капіталу // *Економічна теорія.* – 2016. – № 1 – С. 5–16.
3. *Білорус О., Гаврилук О.* Стратегічні імперативи адаптації та трансформації зовнішньоторгівельної діяльності України в умовах європейської інтеграції // *Економіка України.* – 2015. – № 11. – С. 4–15.
4. *Бланшар О.* (2015). Макроекономіка. – М.: ИД ГУ ВШЭ. – 654 с.
5. *Веймер Д., Вайнінг Е.* Аналіз політики. Концепції і практика. – К.: Основи, 2000. – 654 с.
6. *Вельфернс П.* Основы экономической политики. – СПб.: ДБ, 2002. – 495 с.
7. *Економічна політика: навчальний посібник / О. Беляєв (кер. кол. авт.), А. Бебело, М. Дибба та ін.* – К.: КНЕУ, 2005. – 287 с.
8. *Зиберт Х.* Эффект кобры. Как можно избежать заблуждений в экономической политике / Х. Зиберт. – М.: Изд-во СПбГУЭФ, 2003. – 244 с.
9. *Киреев А.* Международная экономика: в 2-х ч. Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 488 с.
10. *Киреев А.* Международная макроэкономика. – М.: Междунар. отношения, 2004. – 592 с.
11. *Кругман П., Обстфельд М.* Международная экономика. – М.: МГУ/ЮНИТИ, 1997. – 799 с.
12. *Мельник Т., Пугачевська К.* Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення // *Економіка України.* – 2016. – № 4. – С. 29–44.
13. *Обстфельд М., Рогофф К.* Основы международной макроэкономики. – М.: ИД Дело, 2015. – 976 с.
14. *Осика С., Пятницький В.* Світова організація торгівлі. – К.: КІС, 2005. – 514 с.
15. *Промышленная политика и международные отношения: в 2-х кн. / ред. Ю. Кузнецов.* – Челябинск: Социум, 2005. – Кн. 1, Международная торговля. – 361 с.; Кн. 2, Международные отношения. – 421 с.
16. *Сакс Дж., Ларрен Ф.* (1996). Макроекономіка. Глобальный поход. – М.: Дело. 848 с.
17. *Хэзлитт Г.* Типичные ошибки государственного регулирования экономики. – М.: Серебряные нити, 2000. – 160 с.
18. *Шевчук В.* Міжнародна економіка: теорія і практика. – К.: Знання. 2008. – 663 с.
19. *Шоун Р.* Макроекономическая теория открытой экономики // *Панорама экономической мысли конца XX столетия: в 2 т. Т. 1 / под ред. Д. Гринзюэя, М. Блини, И. Стюарта.* СПб.: Экономическая школа, 2002. – С. 507–535.
20. *Яременко О.* Фінансова складова Угоди про асоціацію України з країнами ЄС: додаткові можливості зростання та інституційні ризики // *Економічна теорія.* – 2016. – № 2. – С. 63–74.

Ключові поняття: абсорбція, бюджетна політика, внутрішній баланс, грошова політика, зовнішній баланс, ефект перельоту, макроекономічний баланс, модель Манделла – Флемінга, модель Суона, політика валютного курсу, політика руху капіталу, трилема відкритої економіки.

Липов Володимир Валентинович (lyrov_vl@ukr.net), д-р екон. наук, проф.; кафедра міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

33.1. Інтенсифікація міжнародного співробітництва та ускладнення моделювання відкритої економіки

Післявоєнне відновлення економічної міці країн Європи, крах світової колоніальної системи та спроби нових незалежних країн інтегруватися у світову економіку на тлі прискороного розвитку технологій забезпечили швидке зростання обсягів міжнародного економічного співробітництва. Свою позитивну роль у цьому процесі відіграла й Бреттон-Вудська система, що через гарантування обміну долару США на золото за фіксованим курсом прив'язувала інші валюти до нього і тим самим забезпечувала стабільність світової валютної системи. Однак вже на початку 70-х років XX ст. США були вимушені спочатку відмовитись від фіксації золотого вмісту долара, а потім і взагалі від обміну долара на золото.

Перехід від Бреттон-Вудської системи фіксованих валютних курсів до Ямайської системи гнучких валютних курсів призвів до суттєвих змін умов міжнародної взаємодії на товарних ринках. Значні коливання відносних цін товарів на міжнародних ринках стали можливими через зростання або падіння обмінного курсу валюти. Це зумовило пріоритетність значення проблем, пов'язаних з необхідністю погоджувати в умовах відкритості економіки грошово-кредитну та валютну політику. На теоретичне обґрунтування можливих шляхів вирішення відповідних завдань, визначення економічного інструментарію досягнення намічених цілей зорієнтовано моделі відкритої економіки, що з'являються в цей період.

З кінця 1990-х рр. в результаті інтенсифікації процесів глобалізації актуалізуються завдання визначення доцільної міри відкритості національних економік та регулювання міжнародних потоків капіталу. Активізується пошук моделей реформування міжнародної валютно-фінансової системи, адже лібералізація валютних режимів й руху капіталу сприяли зростанню швидкості фінансових потоків та появі додаткових можливостей для валютних спекуляцій.

У кінцевому підсумку моделі відкритої економіки зосереджуються на дослідженні впливу на стан національних ринків міжнародної мобільності чинників виробництва, товарів та послуг, взаємозв'язку монетарної, фінансово-кредитної та валютної політики й динаміки платіжних балансів країн світу. Широта спектра проблем, використання відмінних теоретико-методологічних підходів зумовлюють значне розширення кола моделей, використовуваних вченими.

У статичних моделях (моделі заощаджень/інвестицій, Манделла – Флемінга, залежної економіки, монетарні та портфельні моделі платіжного балансу та ін.) увага концентрується на процесах переходу впродовж поточного періоду від одного до іншого рівноважного стану відкритих економічних систем. Динамічні моделі (Р. Дорнбуша, В. Бренсона, модель, що інтегрує криву Філіпса та ін.) акцентують увагу на впливі міжнародного економічного середовища на сам процес переходу від одного рівноважного стану відкритої економіки до іншого. В центрі уваги коротко- та довготермінова траєкторія таких показників, як номінальний та реальний обмінний курс. Особливе місце серед моделей відкритої економіки займають моделі економічного зростання (Гаррода – Домара, Солоу, двох дефіцитів, структуралістська модель Тірвалла та ін.). Вони акцентують увагу на різних аспектах впливу зовнішнього економічного середовища на розвиток національної економіки (Шевчук, 2008).

Особливістю термінологічного апарату, що використовується в цих моделях, є тісне поєднання елементів, які одночасно відбивають макро- і міжнародні аспекти економічної взаємодії. Так, при визначенні *абсорбції* (absorbtion) враховується, що вона складається з витрат резидентів, включа-

ючи уряд, як на вітчизняні, так і на закордонні товари та послуги (Киреев, 2014. С. 564). Забезпечення **макроекономічного балансу** вважається можливим лише за умов одночасного досягнення **внутрішнього і зовнішнього балансів**. В свою чергу під **внутрішнім балансом** (internal balance) розуміється такий рівень виробництва й цін, що забезпечує повну зайнятність праці й інших чинників виробництва та стабільно низький рівень інфляції (Киреев, 2014. С. 277). Відповідно **зовнішній баланс** (external balance) відбиває такий стан платіжного балансу, коли має місце стійка платоспроможність країни й стабільність її валютного курсу (Киреев, 2014. С. 277).

Використання цих понять складає засадничі підстави моделі Суона. **Модель (діаграма) Суона** (Swan diagram) – модель цілеспрямованого корегування відкритої економіки, що демонструє механізм одночасного досягнення внутрішнього і зовнішнього балансу шляхом зміни внутрішньої абсорбції та валютного курсу (Киреев, 2014. С. 567). Поглиблення розуміння механізмів та інструментарію встановлення макроекономічної рівноваги у відкритій економіці міститься в моделі Манделла – Флемінга. **Модель (діаграма) Манделла – Флемінга** (Mundel – Fleming Model) – модель цілеспрямованого корегування відкритої економіки, що демонструє механізм одночасного досягнення внутрішнього і зовнішнього балансу шляхом використання інструментів грошової та бюджетної політики (Киреев, 2014. С. 567). Дослідження Р. Дорнбушем взаємозв'язку між грошовою політикою і коливаннями валютного курсу дозволили описати **ефект перельоту**. **Ефект перельоту** – доповнення Р. Дорнбуша до моделі Манделла – Флемінга, що розкриває відмінність, причини, механізм і послідовність змін валютного курсу в коротко- та довготерміновій перспективі в результаті експансіоністської грошової політики.

Практичне значення моделей відкритої економіки, що розглядаються нами, полягає у забезпеченні теоретичного обґрунтування цілеспрямованої економічної політики уряду. Її основними складовими виступають **бюджетна, грошова, валютна політики та політика руху капіталу**. **Бюджетна політика** (fiscal policy) – регулювання економіки шляхом зміни чистого державного споживання товарів та послуг й інвестицій та використання податкової політики (Киреев, 2014. С. 565). **Грошова політика** (monetary policy) – регулювання пропозиції грошей в обігу з метою забезпечення стабільності цін, повної зайнятості й зростання реального обсягу виробництва (Киреев, 2014. С. 567). **Політика валютного курсу** (exchange policy) – режим валютного курсу, що проводиться країною, та механізми його впровадження й підтримки (Киреев, 2014. С. 575). **Політика руху капіталу** (current and financial account policies) – обмеження на міжнародний рух капіталів у розрахунках за поточними та капітальними операціями платіжного балансу (Киреев, 2014. С. 575).

Певні обмеження можливостей одночасного використання кількох інструментів економічної політики фіксуються **триремою відкритої економіки** (одним з триалектичних парадоксів глобалізації). Вона стверджує, що неможливе одночасне поєднання урядом трьох цілей макроекономічної політики – використання фіксованого валютного курсу, вільного трансграничного руху капіталу й проведення ефективної грошової політики, або, альтернативно, підтримки гнучкого валютного курсу, вільного трансграничного руху капіталу й проведення ефективної бюджетної політики.

33.2. Макроекономічна політика в моделях відкритої економіки

Розвиток теоретичних концепцій відкритої економіки у другій половині ХХ ст. в значній мірі ґрунтується на теоретичних розробках **моделей AS-AD та IS-LM-BP** і спрямовується перш за все на поліпшення якості обґрунтуван-

ня макроекономічної політики в умовах відкритості. Можна виділити кілька основних напрямів вдосконалення моделей відкритої економіки.

33.2.1. Модель Суона. Модель австралійського вченого Т. Суона розглядає поєднання **внутрішньої абсорбції** (витрати резидентів на споживання та інвестиції ($C + I$)) і валютного курсу, за яких поточний баланс і внутрішній баланс перебувають у рівновазі. Як основний аналітичний інструмент використовується **діаграма Суона** (рис. 33.1), що демонструє механізм одночасного досягнення внутрішнього та зовнішнього балансу шляхом змін внутрішньої абсорбції та валютного курсу.

REER на діаграмі позначає реальний ефективний валютний курс. Рух вгору означає падіння вартості національної валюти, нарощування експорту, а отже, і поліпшення поточного балансу. *A* на діаграмі позначає абсорбцію, рух вправо означає її зростання. *Крива CAB* демонструє потенційні співвідношення валютного курсу та абсорбції, за яких забезпечується поточний зовнішній баланс. *Крива YY* – можливі співвідношення валютного курсу *REER* та внутрішньої абсорбції, за яких забезпечується внутрішній баланс. Рівновага внутрішнього та зовнішнього балансів досягається в точці *O*.

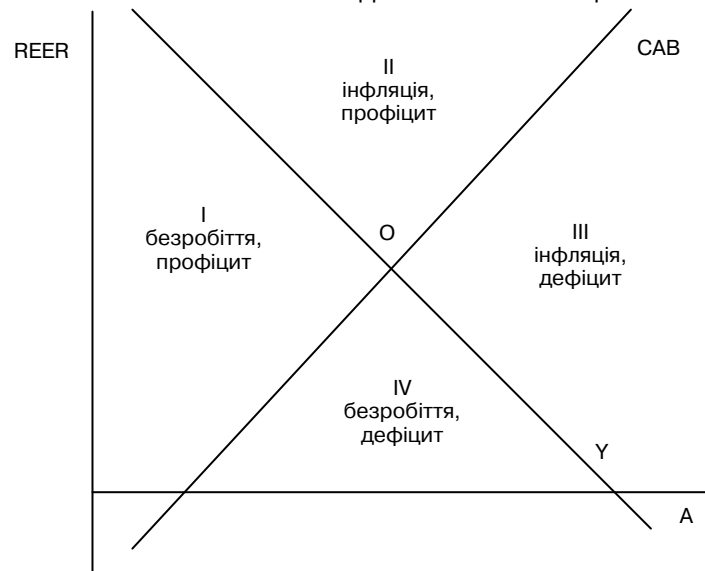

Рисунок 33.1. Діаграма Суона: модель макроекономічного балансу
 Джерело: Киреев, 2014. С. 284.

Практичне значення. Засобами економічної політики, що можуть бути використаними для досягнення рівноваги, є зміна або переключення витрат (**політики зміни витрат** або **переключення витрат**). У першому випадку увага зосереджується на досягненні **внутрішнього балансу** через скорочення інфляції й безробіття шляхом управління грошовою масою (грошова емісія, відсоткова ставка, обсяги резервів комерційних банків) та експансіоністської бюджетної політики, спрямованої на забезпечення, через механізм мультиплікації, зростання внутрішнього попиту на товари та послуги, а відповідно і на розширення ринку праці. Найбільш дієвими засобами досягнення цього є зростання державних витрат та скорочення податків. У випадку з **переключенням витрат** метою є встановлення зовнішнього балансу за рахунок переключення витрат з товарів іноземного виробництва на товари внутрішнього виробництва. Традиційно найбільш дієвим засобом переключення витрат визнається **управління валютним курсом**. Падіння курсу призводить до скорочення імпорту (через удорожчання іноземних товарів націо-

нальні споживачі переключають свій попит на товари місцевого виробництва) і зростання експорту (товари національного виробництва стають дешевше для іноземних споживачів). В кінцевому підсумку скорочення імпорту й нарощування експорту забезпечує стимулювання національного виробництва, вирівнювання поточного балансу.

Варто зазначити, що розбіжність між реальним обмінним курсом та курсом, що може бути встановлено на підставі паритету купівельної спроможності валют, є характерною для країн, що розвиваються. Об'єктивною підставою для цього визнається відмінність між досягнутими рівнями продуктивності праці в країнах, що вступають між собою в економічні відносини. Вважається, що лише за рахунок заниження курсу національної валюти менш розвинені країни виявляються здатними досягти успіху в цій конкуренції з країнами, що досягли більш високого рівня продуктивності праці. За рахунок цього останні спроможні виробляти товари з меншими витратами, а отже, й дешевше. До того ж така розбіжність курсів виглядає цілком соціально виправданою, тому що основний тягар, пов'язаний з курсовим диспаритетом, беруть на себе більш заможні верстви населення. Адже саме вони в першу чергу виступають споживачами імпортованих товарів, ціни на які зростають. Одночасно розширення експорту забезпечує зростання робочих місць і доходу по економіці в цілому.

Разом із тим варто зупинитися на обмеженнях використання цього інструменту переключення витрат. Вони пов'язані з суттєвими негативними макроекономічними наслідками, що особливо яскраво проявилися в період трансформаційних і посттрансформаційних перетворень в економіці України.

Йдеться про можливість встановлення суттєвого диспаритету між реальною купівельною спроможністю валют і валютним курсом. У випадку з українською гривнею в окремі періоди він досягав 5 і більше разів. Адже, поперше, в умовах критичної залежності України від імпорту вуглеводнів такий диспаритет призводить до суттєвого викривлення співвідношення цін на енергетичні ресурси й сировину в національній економіці, а звідти й на товари кінцевого споживання. В решті решт така ситуація негативно впливає на структуру виробництва і витрат в Україні в цілому. Саме за умов диспаритету реальної купівельної спроможності і ринкового курсу національної валюти сформувалася ситуація, коли більшість домогосподарств країни виявилася нездатними сплатити за послуги теплопостачання.

По-друге, курсовий диспаритет стимулює розквіт широкого спектра спекулятивних операцій, тим самим відволікає підприємницький інтерес і ресурси з реального сектора. Одночасно створюються умови для розквіту тіньового сектора економіки.

По-третє, виникають значні загрози для національної безпеки країни, адже іноземні агенти отримують можливість придбання національних бізнесових структур за цінами, що виявляються в рази, або навіть на порядки нижчими за їх реальну вартість на світових ринках. Цілком вірогідно, що метою такого придбання буде не розвиток виробничої діяльності, а отримання спекулятивного доходу. При цьому національні суб'єкти господарювання опиняються фактично в ситуації дискримінації. У рідній країні вони ставляться в гірші економічні умови, ніж іноземці, вартість капіталів яких автоматично зростає в рази лише завдяки курсовому диспаритету.

По-четверте, за рахунок надмірної диференціації між окремими соціальними групами відносно доступу до імпортованих товарів, їх реальної споживчої цінності, якості, якості товарів-замінників національного виробництва спотворюється структура внутрішнього споживання.

По-п'яте, спотворюються умови участі національних виробників у глобальних ланцюжках доданої вартості (ГЛДВ). Вони, як рядові учасники

виробничого процесу, за рахунок заниження курсу національної валюти, отримують переваги перед потенційними конкурентами, виявляються здатним запропонувати свою продукцію на зовнішніх ринках за нижчою ціною, вираженою в іноземній валюті. Одночасно суттєво ускладнюється можливість створення власних ГЛДВ, прийняття ролі їх засновників та організаторів, адже, окрім всього іншого, вона передбачає фінансове забезпечення діяльності ГЛДВ. Відповідно, навіть за наявності сучасних технологій та конкурентоспроможних продуктів, українські виробники майже автоматично спрямовуються на нижчі щаблі сучасної глобальної технологічної піраміди, відсікаються від можливості активної участі у міжнародному перерозподілі доданої вартості.

Варто звернути увагу на *альтернативні інструменти політики переключення витрат*. Серед них *імпортозаміщення* (Мельник, 2016), широкий спектр *тарифних, нетарифних, прихованих інструментів захисту національних ринків* (Осика, 2005; Кузнецов, 2005). Свою роль здатні відігравати й інструменти стимулювання активізації зовнішньоторговельної активності національних виробників (Білорус, 2015).

Вибір і послідовність застосування інструментів макроекономічної політики залежать від місця, яке займає економіка на діаграмі Суона, першочерговості вирішення проблем, на яких зосереджується уряд. При цьому кількість інструментів, що знаходяться в розпорядженні уряду, не повинна бути меншою ніж кількість проблем, на вирішенні яких він зосереджується. Послідовність вирішення проблем і пріоритетність інструментів макроекономічної політики зумовлюються необхідністю недопущення навіть тимчасового погіршення проблем, що існують і визначенням критичних завдань.

Діаграма Суона є аналітичним інструментом, що дозволяє визначити першочергові завдання економічної політики уряду, пов'язані з поєднанням ключових альтернативних варіантів стану економіки (*дефіцит або профіцит платіжного балансу, безробіття або інфляція*). Її застосування дає можливість встановити пріоритетність та послідовність використання інструментів економічної політики уряду та стверджувати, що їх кількість повинна бути не меншою за кількість проблем, на вирішення яких спрямовано його діяльність. Вона дозволяє визначити, яку саме комбінацію політики зміни та переключення витрат необхідно проводити для одночасного забезпечення внутрішнього та зовнішнього балансів.

33.2.2. Модель Манделла – Флемінга – Дорнбуша. До дослідження наслідків впливу відкритості економіки на результативність монетарної політики уряду та впливу транскордонних потоків капіталу на сальдо поточного рахунку майже одночасно й незалежно один від одного звертаються канадський та англійський економісти Р. Манделл і Дж. Флемінг.

Рівновага доходу і платіжного балансу пов'язується з необхідністю досягнення одночасної рівноваги на *товарному, грошовому і валютному ринках*. Сальдо поточного рахунку залежить від реального обмінного курсу, різниці процентних ставок, рівнів доходів в країнах-партнерах по міжнародній взаємодії. Інструментами підтримки рівноваги платіжного балансу визнаються *управління валютними резервами (фіксований обмінний курс) або регулювання обмінного курсу (гнучкий обмінний курс)*. **Модель Манделла – Флемінга** зосереджена на аналізі короточасних ефектів у відкритій економіці. Розширення моделі на користь припущення про обмежену гнучкість цін надало більшої реалістичності моделюванню макроекономічних процесів.

Модель поєднує засадничі елементи цінового, монетарного й абсорбційного підходів до вирівнювання платіжного балансу. Маніпулювання

обмінним курсом може виступати інструментом поліпшення цінних співвідношень у міжнародній торгівлі. Врахування ефекту добробуту створює місток між моделлю і монетарним підходом.

Практичне значення. Узгоджена фіскальна і монетарна політики визнаються інструментами досягнення рівноваги доходу. Наслідки їх застосування залежать від мобільності капіталу, інтенсивність якого в свою чергу зумовлюється різницею відсоткових ставок. В умовах фіксованого обмінного курсу і високої мобільності капіталу фіскальна політика стимулює дохід, а монетарна політика лишається нейтральною стосовно доходу. В міру втрати капіталом здатності до транскордонної мобільності переваги фіскальної політики втрачаються. І, навпаки, монетарна політика набуває першочергового значення для стимулювання доходу в умовах гнучкого обмінного курсу. В свою чергу за цих умов скорочується ефективність фіскальної політики.

Історія української економіки знає періоди, коли управління валютними резервами набувало значення провідного інструменту підтримки стабільності національної валюти та рівноваги платіжного балансу. Так було в середині першого десятиліття, коли Національний банк активно скуповував валюту, і, навпаки, у кризові періоди Національний банк проводив експансіоністську політику на валютному ринку. Через продаж валюти він одночасно задовольняв надлишок ринкового попиту на іноземну валюту й вилучав з обігу певну частину "гарячої" грошової маси.

Р. Дорнбуш доповнив модель Манделла – Флемінга динамічними характеристиками, перш за все, поясненням феномену "**перельоту**" валютного курсу (overshooting) після змін пропозиції грошової маси, як передумови нестабільності обмінного курсу за умов вільного "плавання" валютних курсів (рис. 33.2).

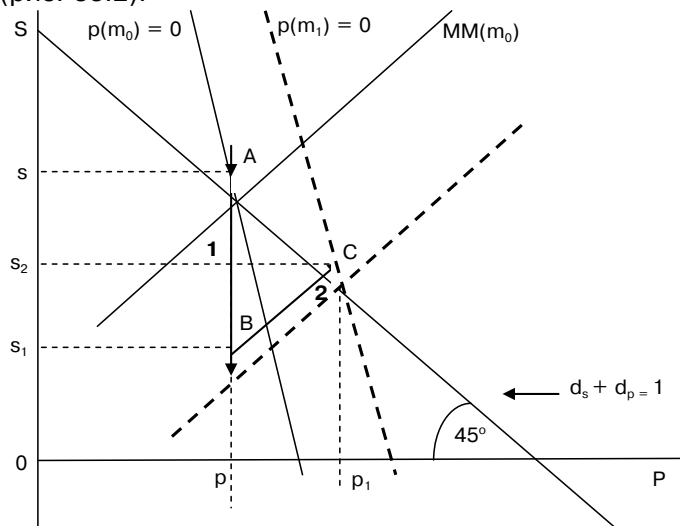

Рисунок 33.2. "Переліт" валютного курсу як наслідок грошової експансії
Джерело: Шоун, 2002. С. 522.

Збереження у короткостроковій перспективі засадничих принципів моделі Манделла – Флемінга ("широке" трактування рівноваги платіжного балансу, залежність реального валютного курсу від монетарного чинника, можливість стимулювання доходу понад "природне" значення, цінова стабільність) поєднується з твердженням про відносність паритету купівельної спроможності та нейтральність монетарної політики стосовно доходу в довгостроковій перспективі. До основних припущень також відносяться

миттєве корегування грошового ринку, відповідно попит на гроші та їх пропозиція завжди дорівнюють одне іншому, й припущення, що дохід забезпечує повну зайнятість та лишається незмінним. Всі корегування відбуваються через валютний курс і ціни (у тому числі і ставку відсотка).

Лінія p визначає рівновагу на ринку товарів, а лінія MM – на ринку активів. Рис. 33.2 ілюструє наслідки грошової політики стимулювання. Вихідна точка A лежить на лінії, що пролягає під кутом у 45° ($d_s + d_p = 1$). Зростання грошової маси рухає лінію MM вправо, в положення, де $m_1 > m_0$. В короткостроковому періоді ціни лишаються незмінними, всі корегування здійснюються через ставки відсотка та валютний курс. Відповідно точка рівноваги зсувається в положення B (1). У довгостроковому періоді ціни змінюються й рівновага на ринку благ зміщується до $p(m_1) = 0$, економіка повертається до рівноваги в точці C (2). Отже, у випадку експансіоністської грошової політики у короткостроковому періоді відбувається "перельот" валютного курсу відносно його довгострокового стану рівноваги.

Практичне значення. Доповнення Р. Дорнбуша акцентує увагу на можливостях використання обмінного курсу як інструменту економічної політики. По-перше, це стосується використання динаміки валютного курсу у якості цінового регулятора, а, по-друге, врахування **ефекту "перельоту"** значень обмінного курсу як чинника можливості короткострокового його відхилення від рівноважного значення. Варто звернути увагу на відмінності у трактуванні наслідків валютного перельоту з точки зору прибічників класичної теорії й кейнсіанського підходу. Збільшення грошової маси за умов стабільності доходу (класичний підхід) зумовить короткострокове зменшення відсоткової ставки й тим самим потенційно призведе до погіршення сальдо рахунку капіталу й фінансових операцій. У випадку опори на кейнсіанське припущення про залежність доходу від сукупного попиту амплітуда змін відсоткової ставки та обмінного курсу зменшиться. Одночасно стимулюючий вплив на дохід може справити зростання грошової маси за умов врахування можливостей та обмежень, що накладає на монетарну політику інерцію ціноутворення.

В табл. 33.1 представлено дані про динаміку ВВП України, у гривні та доларі США за фактичними цінами, грошової бази, курсу гривні відносно долара США, його відсоткові зміни відносно попереднього року, індексів інфляції за відповідні роки. В останній колонці подано дані, що характеризують розбіжності між динамікою курсу гривні та індексу інфляції. Вони свідчать про регулярне чергування трендів швидкого падіння курсу національної валюти, яке одночасно суттєво перевищує показник зростання цін в економіці, та періодів, коли, навпаки, рівень інфляції перевищував рівень падіння курсу національної валюти.

У цілому, за 21 рік існування національної валюти можна виділити 5 років, коли мало місце річне падіння курсу національної валюти більше ніж на 122% і різниця між падінням курсу гривні та інфляцією перевищувала 7%. Ще три рази темпи падіння курсу національної валюти перевищували темпи інфляції. На 26.10.2016 за відповідний період цей показник становив 6,98% за рівнів падіння курсу й інфляції 113,38% і 106,4%, у 2002 р. відповідні показники становили 1,26%, 100,66%, 99,4%, у 2012 р. – 0,41%, 100,21%, 99,8%.

Разом із тим 13 періодів із 21 індекс інфляції перевищував темпи зміни курсу національної валюти. Варто зазначити, що, як свідчать дані табл. 33.1, за винятком 1996, року введення в обіг національної валюти (39,11%), 2008, року, що слідував за світовою фінансовою кризою (20,32%), 2014 і 2015 рр. (відповідно 37,12% і 31,02%), темпи інфляції не перевищували показники динаміки валютного курсу 17%.

Таблиця 33.1

Показники динаміки ВВП, грошової маси, інфляції та співвідношення змін курсу гривні до долара в Україні: 1996–2016 роки

Рік	ВВП, факт. ціни		Приріст ВВП, грн		Грошова база, млн грн	Зміна у річному обчисленні, %	Курс гривні до долара США на 26.10. відповідного року	Зміна курсу до попереднього року, %	Індекс інфляції	Різниця між відсотковими змінами курсу гривні та споживчих цін
	млн грн	млн дол США	абсолютний	відносний, %						
1996	81 519	44 558,1			4882	138,0	178,8	101,59 ¹⁾	139,7	- 39,11
1997	93 365	50 150,4	11 846	14,53	7058	144,6	187,3	104,75	110,1	- 5,35
1998	102 593	41 883,2	9 228	9,88	8625	122,2	342,8	183,02	120,0	63,02
1999	130 442	31 580,6	27 849	27,15	11988	139,9	448,42	130,81	119,2	11,61
2000	170 070	31 261,5	39 628	30,38	16780	137,4	543,73	121,25	125,8	- 4,55
2001	204 190	38 009,3	34 120	20,06	23060	139,9	529,51	97,38	106,1	- 8,72
2002	225 810	42 392,9	21 620	10,59	30808	133,6	532,98	100,66	99,4	1,26
2003	267 344	50 133	41 534	18,39	40089	130,1	533,2	100,04	108,2	- 7,8
2004	345 113	64 883,1	77 769	29,09	53763	134,1	530,65	99,52	112,3	- 12,78
2005	441 452	86 142	96 339	27,92	82760	153,9	505	94,71	110,3	- 15,59
2006	544 153	107 753,1	102 701	23,26	97214	117,5	505	100	111,6	- 11,6
2007	720 731	142 719	176 578	32,45	141901	146,0	505	100	116,6	- 16,6
2008	948 056	179 992,4	227 325	31,54	186671	131,6	515	101,98	122,3	- 20,32
2009	913 345	117 227,8	-34 711	-3,66	194965	104,4	799,8	155,3	112,3	43,0
2010	1 082 569	136 419,3	169 224	18,53	225692	115,8	791,16	98,92	109,1	- 10,9
2011	1 302 079	163 159,7	219 510	20,28	239885	106,3	797,62	100,82	104,6	- 3,8
2012	1 411 238	175 781,4	109 159	8,38	255283	106,4	799,3	100,21	99,8	0,41
2013	1 454 931	183 310	43 693	3,10	307139	120,3	799,3	100	100,5	- 0,5
2014	1 566 728	131 805,1	111 797	7,68	333194	108,5	1295,0353	162,02	124,9	37,12
2015	1 979 458	90615,0	412 730	26,34	336000	100,8	2257,4677	174,32	143,3	31,02
2016 ²⁾					355192	110,6	2559,5314	113,38	106,4	6,98

Примітка: ¹⁾ – курс гривні на 07.09.1996 р. – 176,0; ²⁾ – грошова база на 09.2016 р.

Джерело: складено автором за: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>;

<https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?>;

<http://insiders.com.ua/spravochnik/valovoj-vnutrennij-produkt>; <http://www.ukrstat.gov.ua>; Перець-Полькіна О. Вплив монетарної політики НБУ на макроекономічну динаміку в Україні // О. Перець-Полькіна // Науковий вісник НЛУУ. – 2005. – Вип. 15.3. – С. 277 – 295.

Рис. 33.3. візуалізує "ефекти перельоту" української гривні, що мали місце впродовж досить незначного за історичними мірками періоду її існування. Зазвичай різкі сплески курсу національної валюти (1997–1998, 2008–2009, 2013–2016 рр.) поєднувалися з більш довготривалими періодами, коли інфляція в національній економіці супроводжувалася ситуацією, в якій курс національної валюти демонстрував або незначний рівень падіння (101,59% у 1996, 104,75% – 1997, 100,66% – 2002, 100,04% – 2003, 101,98% – 2008, 100,82% – 2011, 100,21% – 2012 рр.), або лишався стабільним (2006, 2007, 2013 рр.), або навіть мало місце незначне зростання (97,38% – у 2001, 99,52% – 2004, 94,71% – 2005, 98,92% – 2010 рр.).

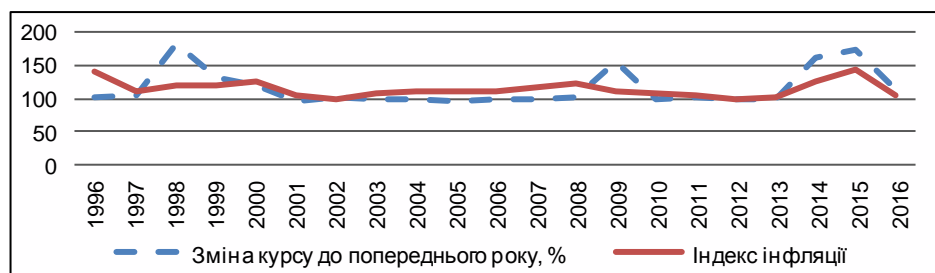

Рисунок 33.3. "Ефекти перельоту" гривні: 1996–2016 роки

Джерело: складено автором за: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>;

<https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?>

Періоди різкого падіння курсу національної валюти співпадають, з деяким часовим лагом, з періодами кризових потрясінь у світовій економіці (1997–1998, 2007–2008 рр.) та загостренням ситуації в Україні (2013–2016 рр.). В умовах залежності національної економіки від зовнішніх поставок енергоресурсів, а отже, й від можливості розрахунку за них, падіння курсу національної валюти слугувало інструментом, що уможлиблював певну компенсацію скорочення попиту на зовнішніх ринках на продукцію національних виробників та втрату суттєвої частини експортоорієнтованих підприємств.

33.2.3. Монетарні моделі відкритої економіки. Вже сама назва цієї групи моделей вказує на акцент на використання монетарних інструментів вирівнювання платіжного балансу. Монетарні моделі гуртуються на припущеннях про існування в економіці повної зайнятості, можливість визначення сукупних попиту та пропозиції через параметри грошового ринку, абсолютного ПКС. Пропорційна корекція рівня цін врівноважує зміни обмінного курсу, заходи торговельної політики та валютного контролю, девальвація національної валюти не здатна справити суттєвий довготерміновий вплив на показники платіжного балансу і доходу. Підвищення реальної відсоткової ставки призводить до зменшення попиту на гроші, і тому на відміну від тверджень моделі Манделла – Флемінга, навіть за умов абсолютної транскордонної мобільності капіталу, зумовлює погіршення сальдо платіжного балансу. Відзначається обернений зв'язок між динамікою грошової маси в економічній системі та обсягом валютних резервів. Зростання першої призводить до скорочення останніх і навпаки.

Практичне значення. Монетарні теорії розкривають механізм взаємозв'язку між динамікою пропозиції грошової маси, розгортанням інфляційних або дефляційних процесів в економіці, виникненням дефіциту або профіциту платіжного балансу.

Недовіра з боку зовнішніх інвесторів зумовлює обмеженість можливостей використання в Україні тих інструментів монетарної політики, що безпосередньо пов'язані й формуються саме завдяки відкритості національної економіки для зовнішніх ринків. Зокрема, мова йде про такий інструмент, як регулювання відсоткової ставки. Незадовільний стан інвестиційного середовища, нестабільність економіки, інфляційні очікування призводять до одночасного скорочення як внутрішнього попиту на гроші з боку бізнесових структур, так й їх пропозиції з боку іноземного капіталу, навіть за умов, коли відсоткова ставка в Україні значно перевищує її рівень в розвинених країнах, де має місце суттєвий надлишок пропозиції фінансових ресурсів.

33.2.4. Портфельні моделі відкритої економіки. На відміну від моделі Манделла – Фішера – Дорнбуша, портфельні моделі пояснюють транскордонний рух капіталу значно більш широким колом чинників, ніж відсоткова ставка. До них відносять співвідношення доходності внутрішніх та іноземних облігацій, очікування динаміки обмінного курсу, абсолютну вартість портфеля активів. У свою чергу включення в перелік активів іноземних та вітчизняних облігацій відрізняє портфельні моделі від монетарних. Одночасно рівновага платіжного балансу розглядається у вузькому трактуванні як рівновага поточного рахунку. Акцентується увага на відмінностях коротко- та довготермінових наслідків змін у пропозиції грошей та обсягах внутрішніх й зовнішніх портфельних активів. У довготерміновій перспективі динаміка пропозиції грошей є нейтральною відносно доходу, але вона впливає на відсоткову ставку й дохід в поточному періоді.

Накопичення фінансових активів до рівня, що відповідає їх очікуваній реальній вартості, забезпечує вирівнювання платіжного балансу. Інтерес до

фінансових активів з боку інвесторів визначається згідно з оцінкою ними монетарної, фіскальної та валютної політики. Структура портфеля визначається на основі оцінки очікуваної прибутковості окремих його складових. Зростання відсоткової ставки сприяє поліпшенню сальдо поточного рахунку.

Особливий інтерес серед портфельних моделей викликає модель В. Бренсона. Вона акцентує увагу на впливі поточного рахунку на вартість і структуру портфеля з урахуванням очікувань економічних агентів. На відміну від моделі Р. Дорнбуша, стверджується довгостроковий вплив пропозиції грошової маси на реальний обмінний курс, але одночасно визнається явище "перельоту" його значень.

Обмеженість можливостей використання в процесі формування економічної політики в Україні портфельних моделей відкритої економіки зумовлюється вкрай слабким розвитком фінансового сектора економіки, недосконалістю його інституціональної структури, недовірою населення до відповідних фінансових установ, низьким рівнем платоспроможності абсолютної більшості населення.

33.3. Інструменти макроекономічної політики в умовах відкритості

У кінцевому підсумку метою розглянутих моделей відкритої економіки є теоретичне обґрунтування макроекономічної політики уряду на основі врахування впливу на стан національної економіки зовнішнього середовища. Відповідно, забезпечення макроекономічного балансу визнається результатом одночасного встановлення внутрішнього і зовнішнього балансів через регулювання сукупного попиту (політики зміни і переключення витрат) та пропозиції. Засобом досягнення вказаної мети визнається цілеспрямований комплекс заходів уряду в певній сфері економічного життя (**економічна політика**). У першому випадку зміна витрат досягається через використання інструментів грошової та бюджетної політики, а їх переключення – через девальвацію / ревальвацію або зниження / зростання валютного курсу, інші інструменти валютного регулювання.

Розглянуті теоретичні моделі передбачають наявність у розпорядженні уряду чотирьох груп інструментів макроекономічної політики: бюджетної, грошової, політик валютного курсу та руху капіталу. **Бюджетна політика** (*fiscal policy*) передбачає цілеспрямоване управління бюджетними витратами та використання податкової політики з метою впливу на макроекономічні процеси. **Грошова політика** (*monetary policy*) ґрунтується на регулюванні пропозиції грошей. **Політика валютного курсу** (*exchange rate policy*) визначає режим валютного курсу (гнучкий, фіксований) та механізми його підтримки. **Політика руху капіталу** (*current and financial account policies*) здійснюється через регулювання міжнародного руху капіталу (*вільний, в різній мірі обмежений, відсутній*) в процесі розрахунків за поточними і капітальними операціями.

У табл. 33.2 представлено співвідношення пріоритетних цілей та напрямків макроекономічної політики. Безумовно, можна розширити перелік оперативних цілей, поглибити зміст інструментів, що можуть бути задіяні у їх досягненні. Однак варто враховувати обмеження, що накладаються на вибір інструментів економічної політики. По-перше, у випадку з цілями досягнення зовнішнього балансу необхідно враховувати інтереси зовнішніх партнерів. По-друге, опосередковані, вторинні наслідки, які можуть виникати в результаті взаємодії інструментів економічної політики, що використовуються одночасно і здатні виконувати роль своєрідних каталізаторів економічних процесів, як посилювати, так і пригнічувати результативність використання один одного.

Таблиця 33.2

Мета та інструменти макроекономічної політики

Глобальна мета	Оперативна мета	Первинний інструмент	Вторинний інструмент
Внутрішній баланс	Скорочення безробіття	Бюджетна політика	Грошова політика
	Скорочення інфляції	Грошова політика	Бюджетна політика
Зовнішній баланс	Скорочення дефіциту рахунку поточних операцій	Валютна політика	Бюджетна політика
	Скорочення відтоку капіталу	Політика руху капіталу	Грошова політика
	Підтримка рівня валютних резервів	Грошова політика	Політика руху капіталу

Джерело: Киреев, 2014. С. 280.

Якщо використання бюджетної та грошової політики не спричиняє безпосереднього впливу на інші країни, то результати впровадження заходів політики валютного курсу та політики руху капіталу виявляються на пряму пов'язаними з інтересами іноземних партнерів. Відповідно, виникає нагальна потреба врахування впливу наслідків їх застосування на партнерів з інших країн.

Важливим наслідком, яке випливає з моделі Суона, є твердження про те, що кількість інструментів економічної політики, застосовуваних урядом, має бути не меншою, ніж кількість проблем, на вирішення яких вони спрямовуються. Більше того, значення набуває не лише перелік застосовуваних заходів, а й їх пріоритетність, сама послідовність використання. В першу чергу використовуються інструменти, що навіть у короткотерміновому періоді не призводять до порушення внутрішнього балансу, проблемам безробіття і інфляції надається перевага перед проблемами розбалансування рахунку поточних операцій. Так, у разі, коли економічне становище характеризується наявністю високого рівня безробіття і дефіцитом платіжного балансу (ситуація, характерна для України майже постійно), соціально виправданим виглядає послідовність політик уряду, що передбачають, по-перше, девальвацію національної валюти, а, по-друге, скорочення абсорбції. Девальвація стимулюватиме зростання експорту і скорочення імпорту, що перш за все сприятиме зростанню внутрішнього виробництва, доходів, зменшенню безробіття. Негативним результатом стає інфляція. Її подолання можливе шляхом скорочення абсорбції (скорочення урядових витрат, переспрямування витрат населення з реального сектора в фінансовий ...). Ці положення поглиблює модель Манделла – Флемінга. Залежно від конфігурації конкретних економічних проблем, варто послідовно або паралельно використовувати кілька інструментів економічної політики. Послідовність застосування заходів набуває особливого значення. Так, у вказаному випадку, коли дефіцит платіжного балансу поєднується з високим рівнем безробіття, вирішення проблеми передбачає проведення поетапної економічної політики. На першому проміжному етапі проводяться заходи зі скорочення проблеми безробіття через збільшення бюджетних витрат, на другому – через зростання відсоткової ставки досягається проміжна рівновага платіжного балансу. Одночасно порушується рівновага внутрішнього балансу. Однак цей дисбаланс виявляється меншим, ніж перед початком втілення відповідної урядової політики. Потім третій етап – уряд знову повертається до вирішення проблеми безробіття через нарощування своїх витрат. Встановлення відповідної рівно-

ваги супроводжується меншим, ніж раніше, зовнішнім дисбалансом. Поетапний процес корегування продовжується, поки країна не досягне точки загальної рівноваги внутрішнього і зовнішнього балансів.

Згідно з правилом Я. Тінбергена кількість цілей макроекономічної політики не повинна перевищувати кількості інструментів, які є у розпорядженні уряду. Досягнення кожної з них вимагає використання принаймні одного основного та одного допоміжного інструменту. У разі, коли один інструмент потенційно можна використовувати для вирішення різних проблем, його застосування повинно бути зосереджене на тій проблемі, у вирішенні якої він є найбільш ефективним.

Необхідність обмеження кількості цілей макроекономічної політики, які одночасно може ставити перед собою держава, фіксується у правилі, що отримало назву *трилеми відкритої економіки*. **Трилема відкритої економіки** (один з триалектичних парадоксів глобалізації) – неможливість одночасного поєднання урядом трьох елементів макроекономічної політики:

А) у сфері грошової політики:

- А.1.1. фіксованого валютного курсу;
 - А.1.2. вільного транскордонного руху капіталу;
 - А.1.3. ефективної грошово-кредитної політики;
- або:
- А.2.1. гнучкого валютного курсу;
 - А.2.2. повної немобільності капіталу;
 - А.2.3. ефективної грошово-кредитної політики.

Б) у сфері бюджетної політики:

- Б.1.1. гнучкого валютного курсу;
 - Б.1.2.2. повної немобільності капіталу;
 - Б.1.3. ефективної бюджетної політики;
- або:
- Б.2.1. фіксованого валютного курсу;
 - Б.1.2.2. повної мобільності капіталу;
 - Б.1.3. ефективної бюджетної політики.

Транскордонний рух капіталів як реакція на коливання на світових ринках, що за своїми масштабами набагато перевищують національні, призводить до змін в національній економіці. Подолати негативні наслідки можливо лише шляхом регулювання курсу валюти або потоків капіталів.

Трилема відкритої економіки набуває особливого значення для України в процесі асоціації з країнами Європейського Союзу (Яременко, 2016. С. 67). Відкриття національних фінансових ринків за умов нестабільності та суттєвої недосконалості інституціонального устрою як фінансової системи зокрема, так і національної економіки в цілому здатне створити значні ризики у сфері забезпечення її стабільності. Варто лише вказати на мізерність масштабів фінансового ринку України у порівнянні з ринком ЄС у цілому та фінансових ринків провідних країн Європи. У цих умовах навіть незначні (з точки зору партнерів з Європи) коливання фінансових потоків здатні спричинити фінансові потрясіння в Україні, викликати кардинальні коливання курсу національної валюти. Варто лише пригадати руйнівні наслідки для української економіки світових фінансових криз 1997–1998 та 2007–2008 рр. Навіть в умовах нерозвиненості національного фінансового ринку та незначній його інтегрованості у світові фінанси, опосередковано, через падіння світових товарних ринків, ці кризи досить боляче вдарили по українській економіці. Ще один аспект *трилеми відкритої економіки* пов'язаний з існуванням проблеми виводу капіталу за кордон, широким

розповсюдженням офшорних схем. В умовах, коли національна економіка задихається від відсутності фінансових ресурсів, достатніх не те щоб забезпечити успішне зростання, а просте виживання, задоволення поточних потреб, щорічно мільярди доларів витікають за кордон. За різними оцінками, обсяг капіталу, вивезений з України за роки незалежності, цілком зіставний з масштабом нашої економіки. Відповідно формування моделі ефективною міжнародної взаємодії в умовах відкритої економіки виявляється неможливим без дієвого поєднання механізмів лібералізації та регулювання на основі якісного інституційного механізму забезпечення грошово-кредитної та бюджетної політики.

В табл. 33.3 представлено узагальнену характеристику взаємодії різних варіантів макроекономічної політики.

Таблиця 33.3

Порівняльна ефективність інструментів макроекономічної політики

Політика руху капіталу	Бюджетна політика	Монетарна політика	Валютна політика
Фіксований валютний курс			
Повна немобільність	<i>Повністю неефективна, ефект витиснення перекидає ефект зростання</i>	<i>Повністю неефективна в довготерміновому періоді, призводить до втрати валютних резервів, але частково ефективна в короткостроковому періоді</i>	<i>Ефективна, зростання внутрішнього попиту підсилюється зростанням внутрішнього кредиту</i>
Висока немобільність	<i>Частково ефективна в короткостроковому періоді, повністю ефективна в довготерміновому періоді. Ефект витиснення в значній мірі перекидає ефект зростання</i>	<i>Повністю неефективна в довготерміновому періоді, призводить до втрати валютних резервів, але частково ефективна в короткостроковому періоді</i>	<i>Ефективна, зростання внутрішнього попиту посилюється зростанням внутрішнього кредиту та суттєвим зростанням інвестицій</i>
Неповна мобільність	<i>Ефективна: ефект зростання підкріплюється ефектом посилення внаслідок розширення грошової маси за рахунок притоку іноземного капіталу</i>	<i>Повністю неефективна, призводить до втрати валютних резервів</i>	<i>Ефективна, зростання внутрішнього попиту підсилюється зростанням внутрішнього кредиту і деяким зростанням інвестицій</i>
Повна мобільність	<i>Високоєфективна: ефект зростання посилюється ефектом посилення внаслідок розширення грошової маси за рахунок притоку іноземного капіталу</i>	<i>Повністю неефективна, призводить до швидкої втрати валютних резервів</i>	<i>Ефективна, посилюється сильним зростанням внутрішнього кредиту</i>
Гнучкий валютний курс			
Повна немобільність	<i>Високоєфективна, посилюється падінням валютного курсу і наступним зростанням експорту</i>	<i>Ефективна, приводить до зростання доходу та суттєвому падінню валютного курсу</i>	Відсутня
Висока немобільність	<i>Ефективна, посилюється падінням валютного курсу і наступним деяким зростанням експорту</i>	<i>Ефективна, приводить до зростання доходу та суттєвому падінню валютного курсу</i>	Відсутня
Неповна мобільність	<i>Частково ефективна, зростання доходу частково нівелюється витисненням експорту через зростання валютного курсу</i>	<i>Високоєфективна, посилюється зростанням експорту</i>	Відсутня
Повна мобільність	<i>Повністю неефективна, зростання доходу в результаті зростання бюджетних витрат повністю витисняється скороченням експортного попиту внаслідок зростання валютного курсу</i>	<i>Високоєфективна, посилюється зростанням експорту</i>	Відсутня

Джерело: Киреев, 2014. С. 342.

В умовах гнучкого валютного курсу в розпорядженні уряду лишаються інструменти бюджетної та грошової політики. Однак можливості використання бюджетної політики обмежуються. Вона ефективна лише за умов повної або високої немобільності капіталу. За цих умов державні витрати можуть стати дієвим стимулом економічного зростання, адже їх використання призводить до значно більшого зростання доходів, ніж за умов фіксації валютного курсу і мобільності капіталу. Водночас зростання державних витрат стимулює зростання валютного курсу і тим самим призводить до падіння експорту. Ефективність грошової політики майже не залежить від особливостей політики відносно відкритості руху капіталу. Відсутній ефект витіснення. Автоматичне розширення експорту в умовах гнучкого курсу і мобільності капіталу стимулює зростання доходу. Отже, мобільність капіталу забезпечує максимізацію ефективності грошової політики. Враховуючи вплив на результативність макроекономічної політики послідовності застосовуваних стимулюючих заходів монетарної і бюджетної політики, уряд може забезпечити таке її здійснення, коли тенденція до падіння відсоткової ставки, що формується внаслідок розширення грошової маси, нівелюється активною бюджетною політикою.

Цілеспрямоване скоординоване використання бюджетних та монетарних інструментів макроекономічної політики здатне стимулювати довгострокове економічне зростання. В умовах економічної кризи політика дискретного корегування економіки виявляється соціально більш прийнятною, ніж очікування її автоматичної адаптації до нових обставин. Негативним результатом є зростання цін. Прискорення темпів макроекономічного корегування в кінцевому підсумку мінімізує негативні наслідки економічного спаду.

В умовах відкритості екзогенні шоки здатні суттєво впливати на стан економіки. Найбільший вплив справляють коливання світових цін, споживчих та інвестиційних переваг, відсоткової ставки. В умовах гнучкого курсу мінімізується вплив на сукупний попит шоків, пов'язаних зі зміною умов експорту товарів. Одночасно за обох режимів валютного курсу потрясіння, пов'язані зі зміною відсоткової ставки, впливають на рух капіталу і сукупний попит.

Бюджетна політика є найбільш ефективним інструментом макроекономічної політики в умовах відкритої економіки незалежно від режиму валютного курсу та рівня обмежень на рух капіталу. Менш ефективними є послідовно монетарна і валютна політики.

Висновки

Історія становлення незалежної України та її інтеграції у світову економіку до певної міри, і це цілком закономірно, повторює історію розвитку моделей відкритої економіки. На першому етапі, початок 90-х років, фактично відбувся швидкий перехід від закритої економіки до відкритої моделі взаємодії з суб'єктами світового господарства. При цьому акцент ставився на розвиток торговельних відносин. Практично повна відсутність інфраструктури забезпечення функціонування фінансового сектора, нестача відповідних спеціалістів, досвіду роботи зумовили в цей період високу адекватність ситуації кейнсіанської моделі доходів і витрат з її акцентом на включення в макроекономічний аналіз малої відкритої економіки міжнародних експортно-імпортних операцій.

В міру становлення національної грошової системи, розвитку міжнародної взаємодії в фінансовій сфері, набуває актуальності модель співвідношення внутрішнього і зовнішнього балансів (IS-LM-BP модель). Запровадження національної валюти, її поступове визнання як одиниці міжнародних розрахунків на тлі суттєвих коливань цін на внутрішніх і міжнародних

ринках зумовили необхідність поглиблення макроекономічного аналізу через урахування положень моделі AD–AS, звернення до моделей Суона, Манделла – Фішера з метою визначення інструментів економічної політики, здатних забезпечити поєднання внутрішнього і зовнішнього балансів. Принаймні тричі в сучасній історії України (кризи 1998, 2008, 2013-2014 рр.) ми могли спостерігати описаний Р. Дорнбушем ефект "перельоту" курсу національної валюти, коли формування розбіжності між довго- та короткотерміновою рівновагою валютного курсу слугувало своєрідною "подушкою безпеки", яка сприяла мінімізації негативних наслідків зовнішніх та внутрішніх економічних шоків.

Розширення практики застосування інструментів макроекономічної політики у відкритій економіці зумовлює необхідність поглиблення знань про механізми, передумови і обмеження їх застосування. Відповідно набуває актуальності врахування правила Р. Тінбергена, обмежень, що накладаються трилемою відкритої економіки (парадоксом зв'язку економічної стабільності, валютного курсу та свободи руху капіталів).

У процесі становлення й розвитку ринкової моделі господарювання, включення України в систему міжнародної економічної взаємодії відбувається розширення спектру методів та інструментів макроекономічної політики, застосовуваних в умовах відкритої економіки, вдосконалюється практика їх застосування. Знання та розуміння теоретичного підґрунтя їх впливу на макроекономічні процеси у відкритій економіці буде сприяти зростанню професійної майстерності економістів.

Література

- Базилевич В. та інші (2007). Макроекономіка. К. : Знання. 703 с.
- Беляев О. та інші (2005). Економічна політика: навчальний посібник. К. : КНЕУ. 287 с.
- Білорус О. (2016). Закономірності й тенденції відтворювальної еволюції та структурної трансформації глобального капіталу // Економічна теорія. № 1. С. 5–16.
- Білорус О. та інші (2015). Стратегічні імперативи адаптації та трансформації зовнішньоторговельної діяльності України в умовах європейської інтеграції // Економіка України. № 11. С. 4–15.
- Бланшар О. (2015). Макроэкономика. М.: ИД ГУ ВШЭ. 654 с.
- Веймер Д. та інші (2000). Аналіз політики. Концепції і практика. К. : Основи. 654 с.
- Вельфернс П. (2002). Основы экономической политики. СПб. : ДБ. 495 с.
- Зиберт Х. (2003) Эффект кобры. Как можно избежать заблуждений в экономической политике. М. : Изд-во СПбГУЭФ. 244 с.
- Киреев А. (2000). Международная экономика: в 2-х ч. Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. М.: Междунар. отношения. 488 с.
- Киреев А. (2004). Международная макроэкономика. М.: Междунар. отношения. 592 с.
- Кругман П. и др. (1997). Международная экономика. М.: МГУ/ЮНИТИ. 799 с.
- Кузнецов Ю. (ред.) (2005). Промышленная политика и международные отношения: в 2-х кн. Челябинск : Социум. Кн. 1, Международная торговля, 361 с.; Кн. 2, Международные отношения, 421 с.
- Мельник Т. та інші (2016). Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення // Економіка України. № 4. С. 29–44.
- Обстфельд М. и др. (2015). Основы международной макроэкономики. М. : ИД Дело. 976 с.
- Осика С. та ін. (2005). Світова організація торгівлі. К. : КІС. 514 с.
- Сакс Дж. и др. (1996). Макроэкономика. Глобальный подход. М.: Дело. 848 с.
- Хэзлитт Г. (2000). Типичные ошибки государственного регулирования экономики. М. : Серебряные нити. 160 с.
- Шевчук В. (2008). Міжнародна економіка: теорія і практика. К.: Знання. 663 с.
- Шоун Р. (2002). Макроэкономическая теория открытой экономики // Панорама экономической мысли конца XX столетия: в 2 т. Т. 1, под ред. Д. Гринэуэя, М. Блини, И. Стюарта. СПб.: Экономическая школа. С. 507–535.

Яременко О. (2016). Фінансова складова Угоди про асоціацію України з країнами ЄС: додаткові можливості зростання та інституційні ризики // Економічна теорія. № 2. С. 63–74.

References

- Bazylevych V. ta inshi (2007). Makroekonomika [Macroeconomics]. Kyiv : Znannia. 703 p. (In Ukrainian)
- Beliaiev O. ta inshi (2005). Ekonomichna polityka: [Economic policy] navchalnyi posibnyk. Kyiv. : KNEU. 287 p. (In Ukrainian)
- Bilorus O. (2016). Zakonomirnosti y tendentsii vidtvoriuvanoi evoliutsii ta strukturnoi transformatsii hlobalnoho kapitalu [Patterns and trends in reproductive evolution and structural transformation of global capital]. *Ekonomichna teoriia*. № 1. P. 5–16. (In Ukrainian)
- Bilorus O. ta inshi (2015). Stratehichni imperatyvy adaptatsii ta transformatsii zovnishnotorhovelnoi diialnosti Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii [Strategic imperatives adaptation and transformation of foreign trade of Ukraine in terms of European integration]. *Ekonomika Ukrainy*. № 11. P. 4–15. (In Ukrainian)
- Blanshar O. (2015). Makroekonomika [Macroeconomics]. Moskva: ID GU VShJe. 654 p. (In Russian)
- Veimer D. ta inshi (2000). Analiz polityky. Kontseptsii i praktyka [Policy analysis. Concept and Practice]. Kyiv : Osnovy. 654 p. (In Ukrainian)
- Vel'ferns P. (2002). Osnovy jekonomicheskoy politiki [Fundamentals of economic policy]. Sankt-Peterburg : DB. 495 p. (In Russian)
- Zibert H. (2003) Jeffekt kobry. Kak mozjno izbezhat' zabluzhdenij v jekonomicheskoy politike [The effect of cobra. How can you avoid errors in economic policy]. Moskva : Izd-vo SPbGUJeF. 244 p. (In Russian)
- Kireev A. (2000). Mezhdunarodnaja jekonomika [International economics]: v 2-h ch. Ch. II. Mezhdunarodnaja makroekonomika: otkrytaja jekonomika i makroekonomicheskoe programmirovaniye. Moskva: Mezhdunar. otnosheniya. 488 p. (In Russian)
- Kireev A. (2004). Mezhdunarodnaja makroekonomika [International macroeconomics]. Moskva: Mezhdunar. otnosheniya. 592 p. (In Russian)
- Krugman P. i dr. (1997). Mezhdunarodnaja jekonomika [International economics]. Moskva: MGU/JuNITl. 799 p. (In Russian)
- Kuznecov Ju. (red.) (2005). Promyshlennaja politika i mezhdunarodnye otnosheniya [Industrial Policy and International Relations]: v 2-h kn. Cheljabinsk : Socium. Kn. 1, Mezhdunarodnaja trgovlja, 361 p.; Kn. 2, Mezhdunarodnye otnosheniya, 421 p. (In Russian)
- Melnyk T. ta inshi (2016). Importozalezhnist ekonomiky Ukrainy i priorytety selektyvnoho importozamishchennia [Importozalezhnist priorities of Ukraine's economy and selective import substitution]. *Ekonomika Ukrainy*. № 4. P. 29–44. (In Ukrainian)
- Obstfel'd M. i dr. (2015). Osnovy mezhdunarodnoj makroekonomiki [Fundamentals of international macroeconomics]. Moskva : ID Delo. 976 p. (In Russian)
- Osyka S. ta in. (2005). Svitova orhanizatsiia torhivli [World Trade Organization]. Kyiv : KIS. 514 p. (In Ukrainian)
- Saks Dzh. i dr. (1996). Makroekonomika. Global'nyj podhod [Macroeconomics. Global approach]. Moskva: Delo. 848 p. (In Russian)
- Hjezlitt G. (2000). Tipichnye oshibki gosudarstvennogo regulirovanija jekonomiki [Typical errors of the state regulation of the economy]. Moskva : Serebrjanye niti. 160 p. (In Russian)
- Shevchuk V. (2008). Mizhнародna ekonomika: teoriia i praktyka [International Economics: Theory and Practice]. Kyiv: Znannia. 663 p. (In Ukrainian)
- Shoun R. (2002). Makroekonomicheskaja teorija otkrytoj jekonomiki [Macroeconomic theory of open economy]. *Panorama jekonomicheskoy mysli konca XX stoletija: v 2 t. T. 1*, pod red. D. Grinjeujeja, M. Blini, I. Stjuarta. SPb.: Jekonomicheskaja shkola. P. 507–535. (In Russian)
- Yaremenko O. (2016). Finansova skladova Uhody pro asotsiatsiiu Ukrainy z krainamy YeS: dodatkovy mozhyvosti zrostannia ta instytutsiini ryzyky. *Ekonomichna teoriia*. № 2. P. 63–74. (In Ukrainian)

Надіслано до редакції 31.10.2016 р.